Utrecht University

Van *Hacksilber* naar muntgeld:

Nieuwe ideeën over de vroege geschiedenis van geld in de Oudheid

Van Gelderlezing
De Nederlandsche Bank – 16 november 2019

Elon Heijmans
Universiteit Utrecht

Ibeji, Yoruba, west Afrika

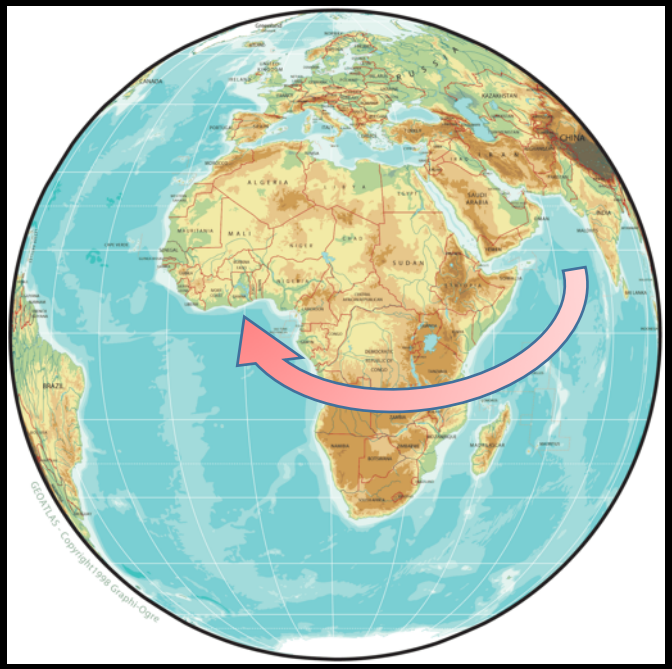
ALGERIA
MALI
SUDAN
CHINA
GEOATLAS · Copyright 1998 Graphic-Ogre

1
ΕΥΡΩ
20 02

Begin van muntgeld

- Uitgevonden ca. 630 v.Chr. in west Anatolië; Lydia?
- Electrum: legering van goud en zilver

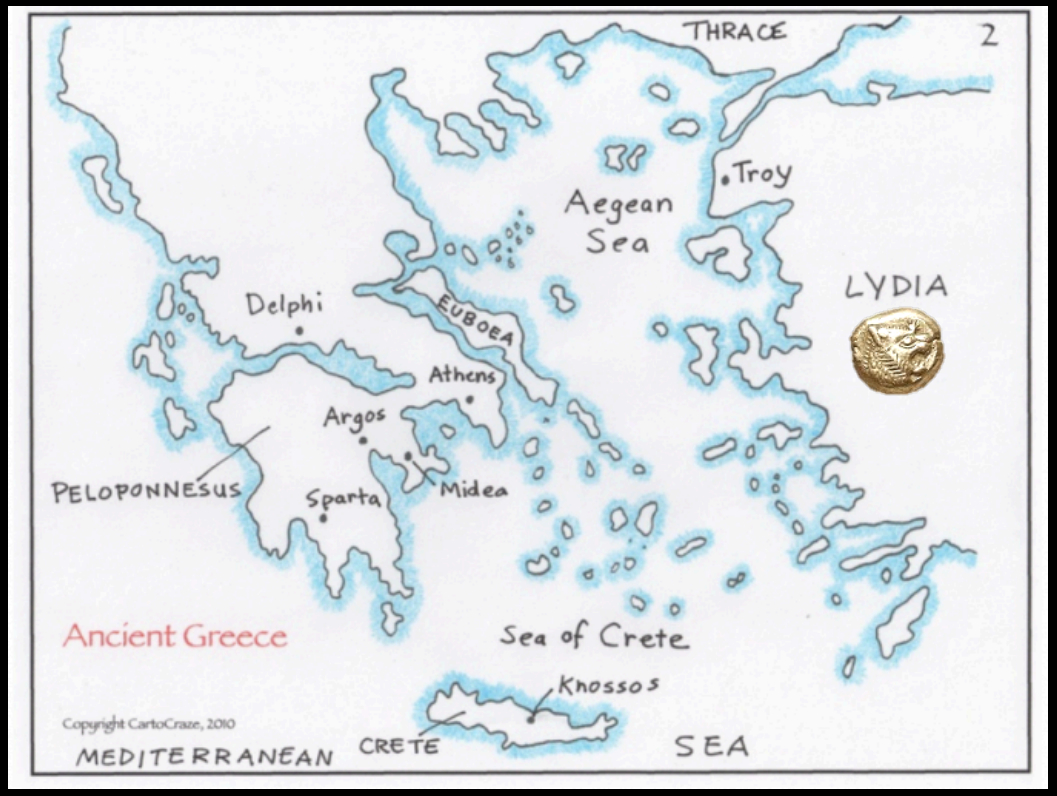

Herodotus I, 94

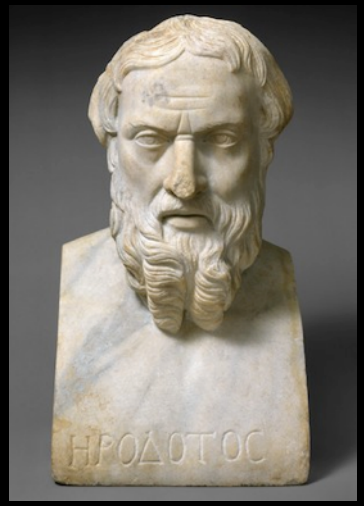

De Lydiërs… waren de eersten die munten van goud en zilver sloegen en gebruikten.

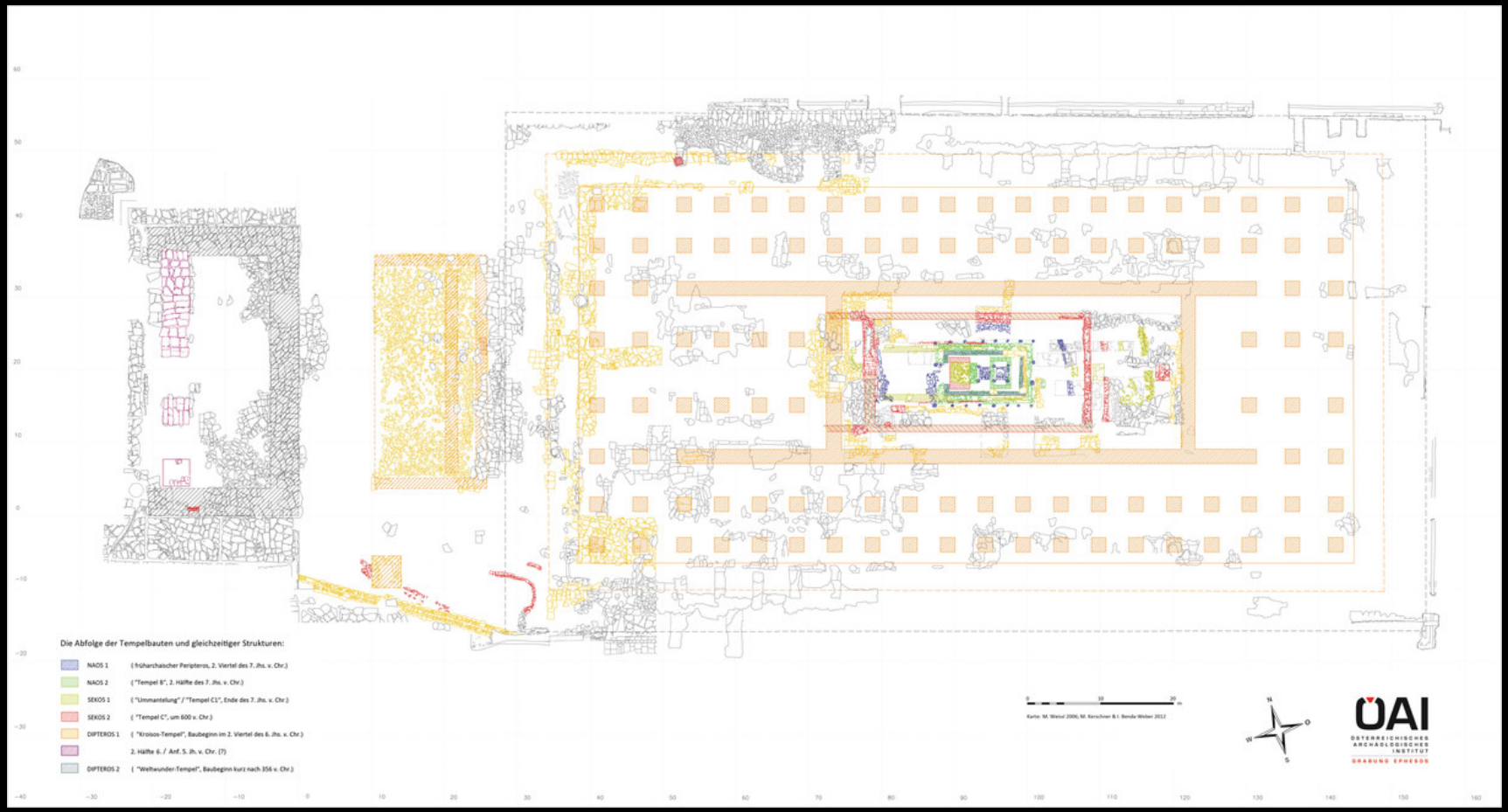
Die Abfolge der Tempelbauten und gleichzeitiger Strukturen:
NAOS 1 (früharchaischer Peripteros, 2. Viertel des 7. Jhs. v. Chr.)
NAOS 2 ("Tempel B", 2. Hälfte des 7. Jhs. v. Chr.)
SEKOS 1 ("Ummantelung" / "Tempel C1", Ende des 7. Jhs. v. Chr.)
SEKOS 2 ("Tempel C", um 600 v. Chr.)
DIPTEROS 1 ("Kroisos-Tempel", Baubeginn im 2. Viertel des 6. Jhs. v. Chr.)
2. Hälfte 6. / Anf. 5. Jh. v. Chr. (?)
DIPTEROS 2 ("Weltwunder-Tempel", Baubeginn kurz nach 356 v. Chr.)
Karte: M. Wetzel 2006; M. Kerschner & I. Benda-Weber 2012
ÖAI
ÖSTERREICHISCHES ARCHÄOLOGISCHES INSTITUT
GRABUNG EPHESOS

Kerschner 2017

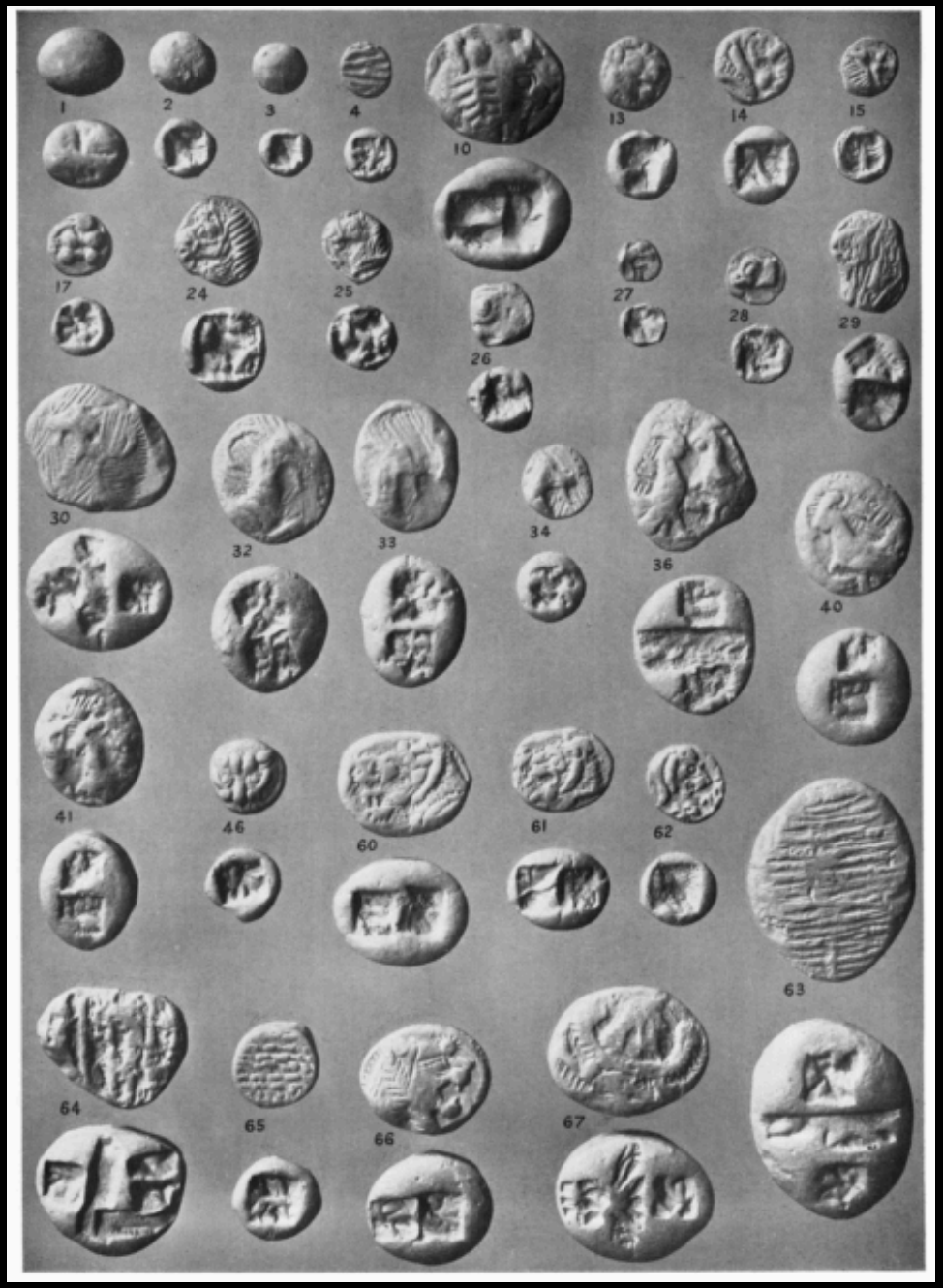

Opgravingen 1904-05:

93 munten in de fundering onder Naos 2

19 in de pot hoard

Discussie over datering:
Nu duidelijk ca. 630 v.Chr.

Robinson 1951

Kleingeld

5 mm
5 mm
4 mm
3 mm
1/48e: 0,28g

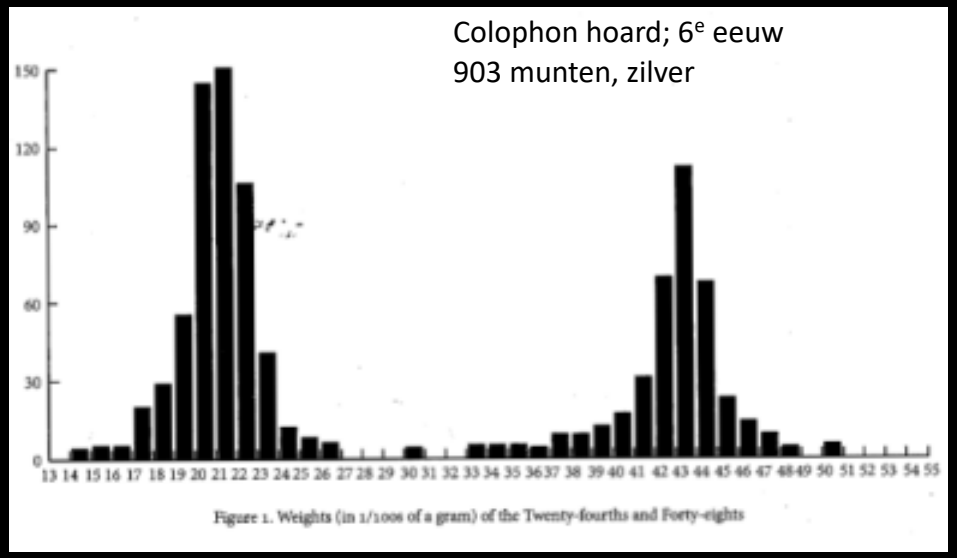
Colophon hoard; 6e eeuw
903 munten, zilver
150
120
90
60
30
0
13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55
Figure 1. Weights (in 1/1008 of a gram) of the Twenty-fourths and Forty-eights

Ionia
Ephesos
Ionia.
Onzeker.
1/48 Stater.
Lydia

O49
75d
75e
75f
75g
R50
O50
77b
77c
77d
77e
R52

Grieks muntgeld raakt snel verspreid

FIGURE 10.1. Main cities that coined silver ca. 500 BCE (from Kim 2001, p. 10).

Waar begint deze ontwikkeling? Waar komt muntgeld vandaan?

Is muntgeld een nieuw begin…?

‘From the 6th century on the Greeks were able to spread the benefits of a monetary economy. Trade was no longer a matter mainly of barter. Wealth could be accumulated in a form acceptable to the whole Mediterranean.’

John Boardman 2014 in AW&E 13, 213–214

The introduction of coinage as a “Big Bang”

Alain Bresson 2009; 2018

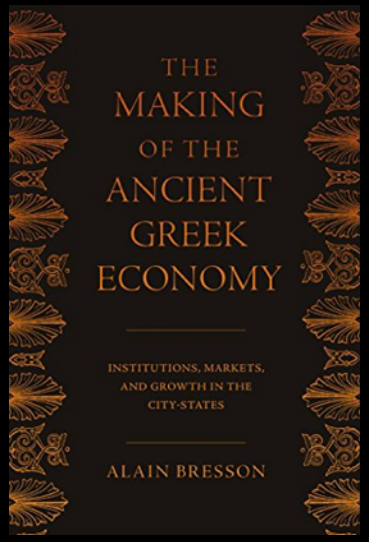

Of is er sprake van continuïteit…?

Munten zijn een vorm van geld...

…maar geld hoeft niet altijd muntgeld te zijn.

Mwali (Kula armband);
Kiriwina, Melanesië

Hacksilber uit Megiddo, Israël, 10e eeuw v.Chr.

OIKOS

ANCHORING INNOVATION

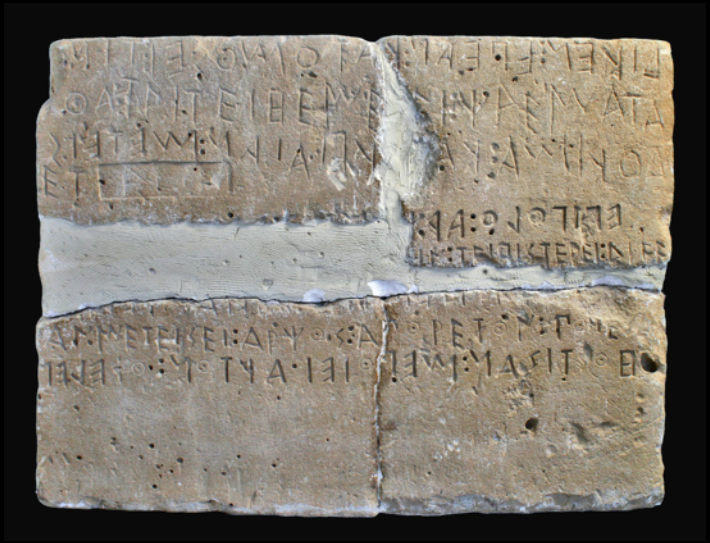

Hacksilber in de Levant ca 1200–600 v.Chr.

Megiddo

Ein Gedi

Dor

Megiddo

Wat heb ik gedaan?

Hoe werd dit gebruikt?

- Werd het gebruikt als geld?
- In wat voor transacties werd het gebruikt?
- Wat voor soort objecten vinden we terug?
- Chronologische/ geografische verschillen?

Edelmetaalschatten (einde van de Late Bronstijd; ca 1300–1100)

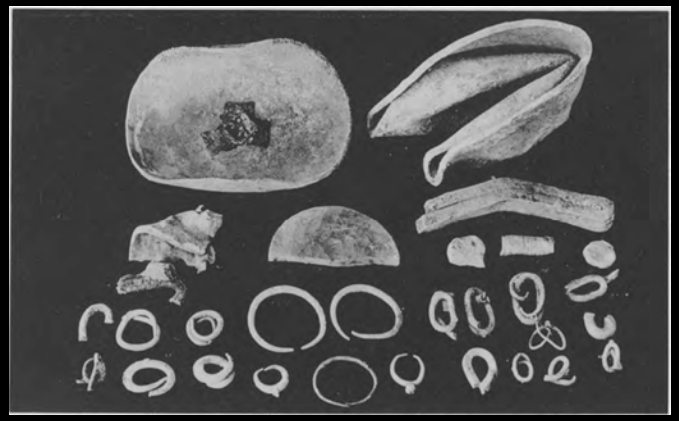

Ugarit

Uluburun

Tell Basta

Einde van de Late Bronstijd; ca 1300–1100

Megiddo

- Relatief kleine hoards
- Relatief grote/zware objecten
- sierraden

Abel Beth Maacah

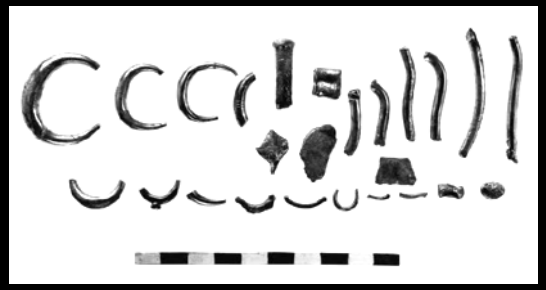

Beth Shean

Einde van de Late Bronstijd; ca 1300–1100

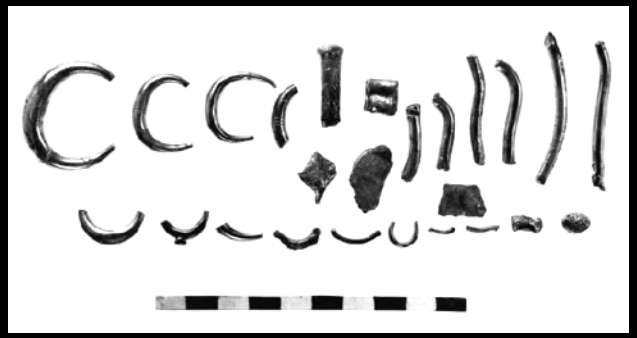

Beth Shean

- Relatief kleine hoards
- Relatief grote/zware objecten
- sierraden

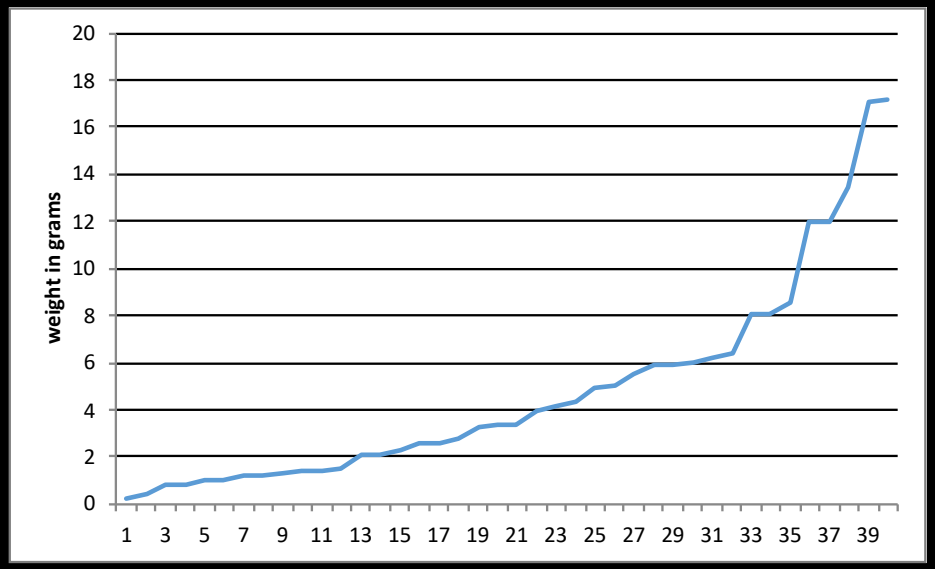

IJzertijd I–IIB; ca 1100–700 v.Chr.

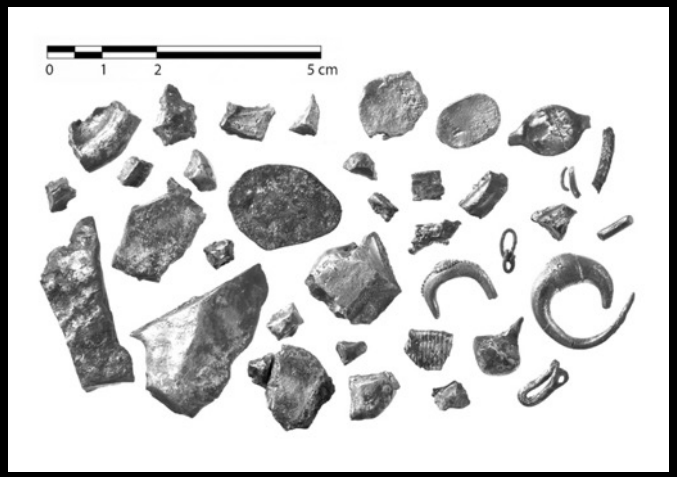

Arad

- Grote(re) hoards
- Kleine objecten
- Hoge mate van fragmentatie
- Sierraden/ingots
- Slijtage
- Metrologie consistent

Megiddo A

Dor

IJzertijd I–IIB; ca 1100–700 v.Chr.

Megiddo A

- Grote(re) hoards
- **Kleine objecten**
- **Hoge mate van fragmentatie**
- Sierraden/ingots
- Slijtage
- Metrologie consistent

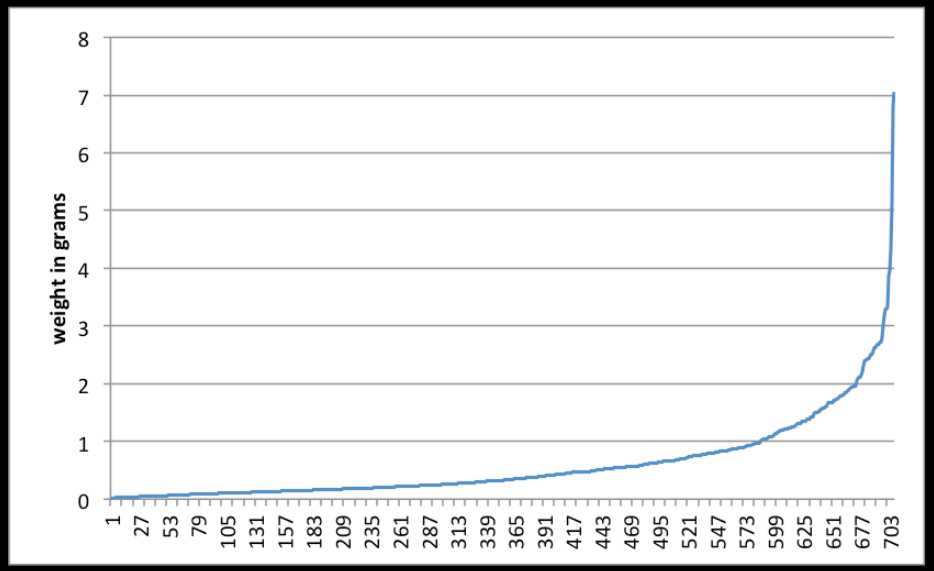

IJzertijd I–IIB; ca 1100–700 v.Chr.

Megiddo A

- Grote(re) hoards
- **Kleine objecten**
- **Hoge mate van fragmentatie**
- Sierraden/ingots
- Slijtage
- Metrologie consistent

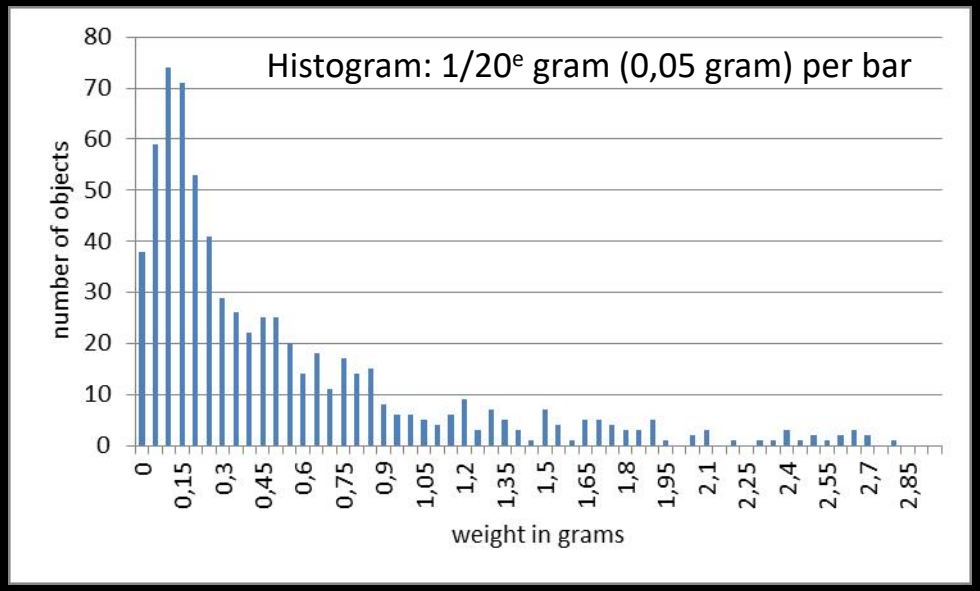

IJzertijd I–IIB; ca 1100–700 v.Chr.

Megiddo A

- Grote(re) hoards
- Kleine objecten
- Hoge mate van fragmentatie
- Sierraden/ingots
- **Slijtage**
- Metrologie consistent

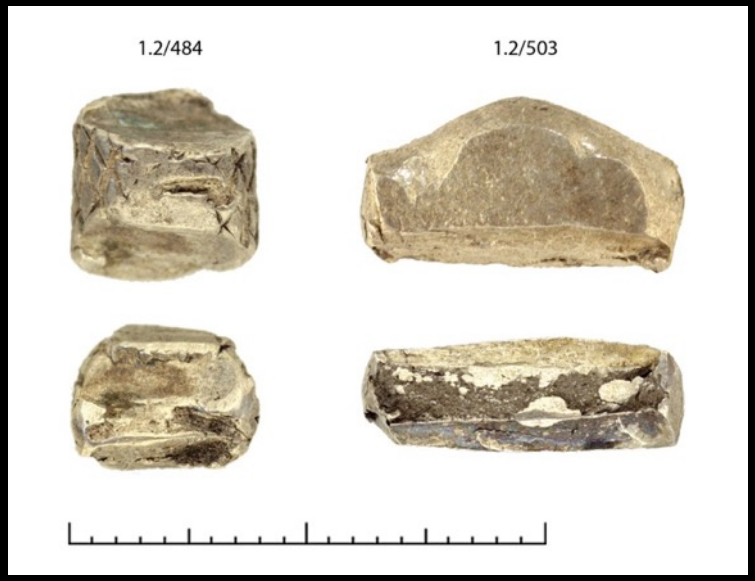

Hacksilber-geld in de ijzertijd Levant

- **Met name vanaf ijzertijd I (11e eeuw)**: zilver gebruikt om op te potten en transacties uit te voeren
- Hoge mate van circulatie
- Transacties zijn veelal kleinschalig en zeer precies

→Muntgeld is op dit vlak dus niet per se vernieuwend

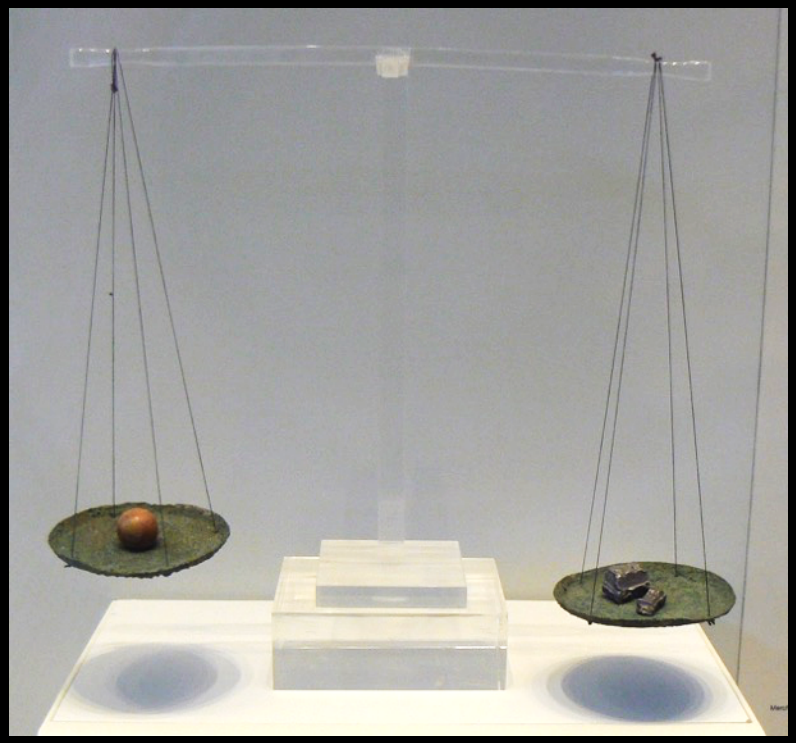

Wordt het idee van een standaard gewicht aan edelmetaal direct overgenomen uit het oosten? Is *hacksilber* de directe voorganger van muntgeld?

Waarom slaat men de eerste munten van electrum en niet van zilver?

Izmir/Smyrna

Sardis

Tmolus/Boz Dağ

Ephesos

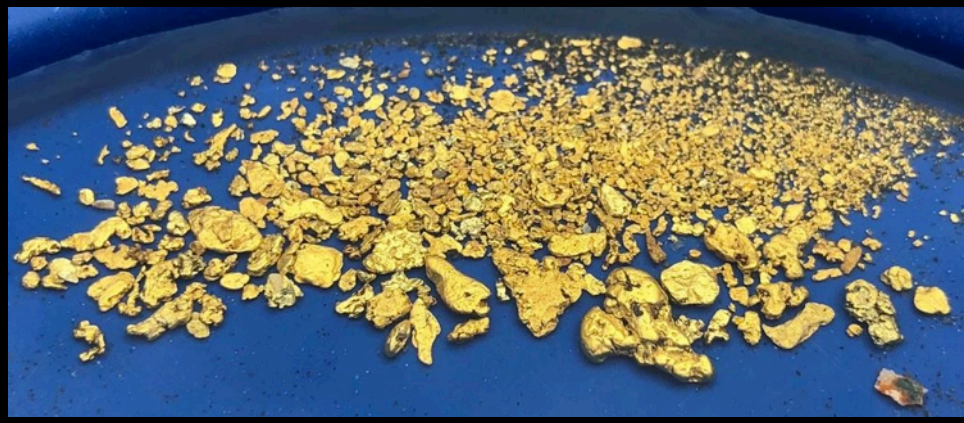

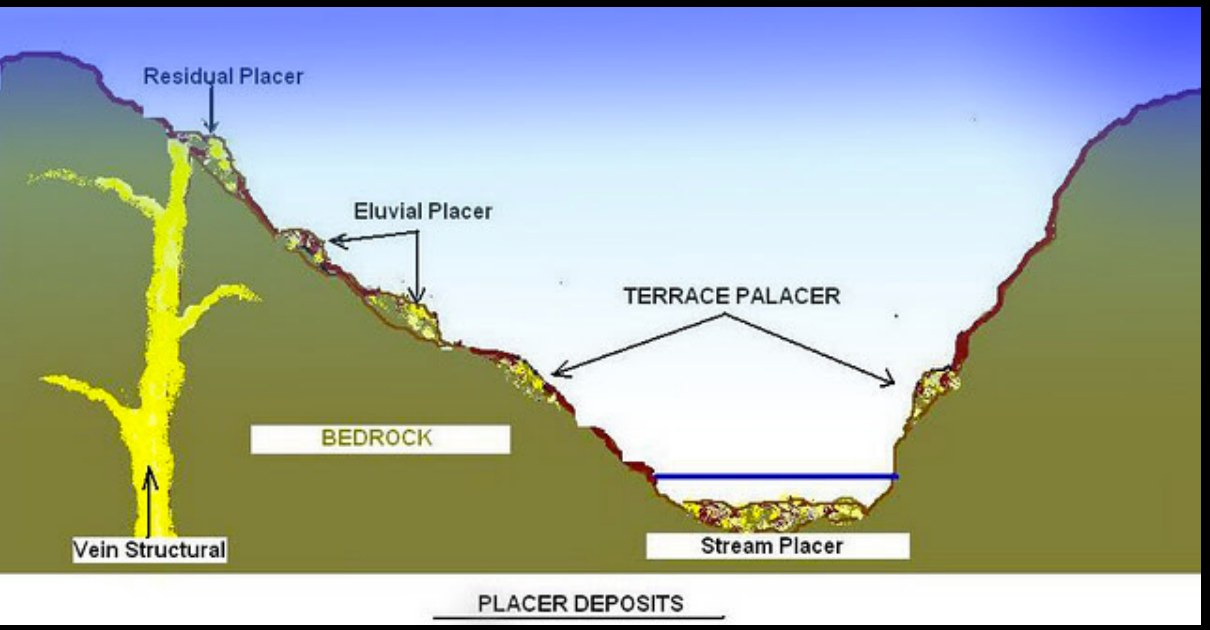
Residual Placer
Eluvial Placer
TERRACE PALACER
BEDROCK
Vein Structural
Stream Placer
PLACER DEPOSITS

Goud/electrum is het dominante waardemiddel in het Egeïsch gebied

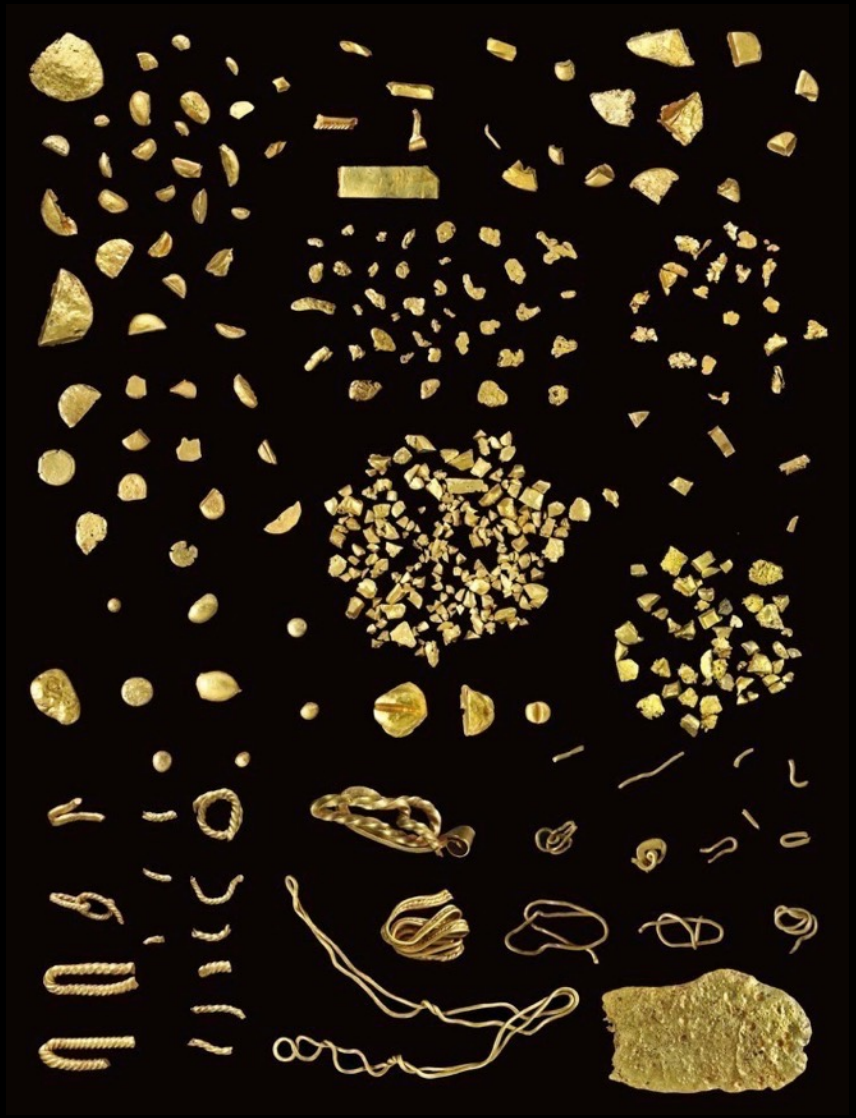

Eretria schat ca. 700 v.Chr.

Goud/electrum is het dominante waardemiddel in het Egeïsch gebied

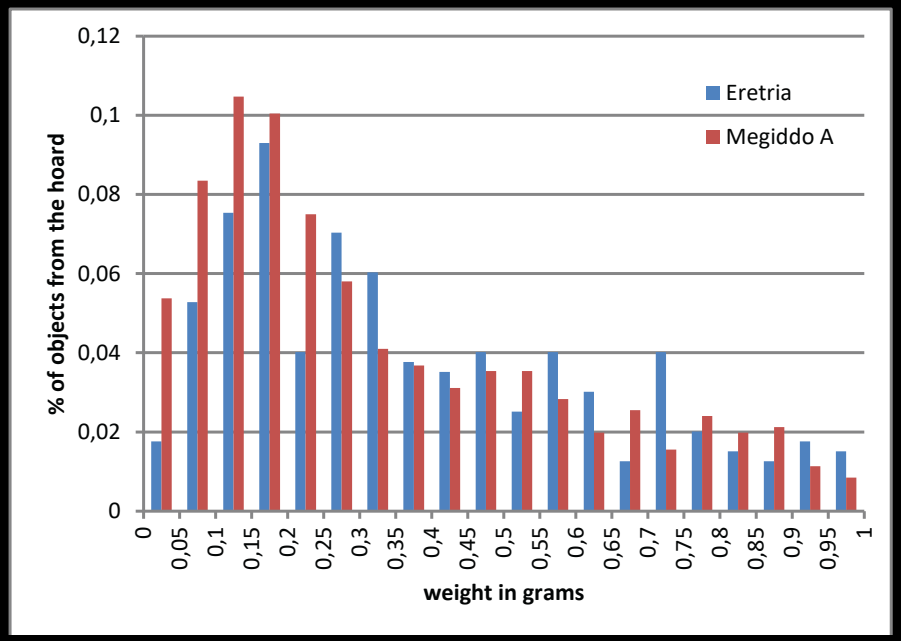

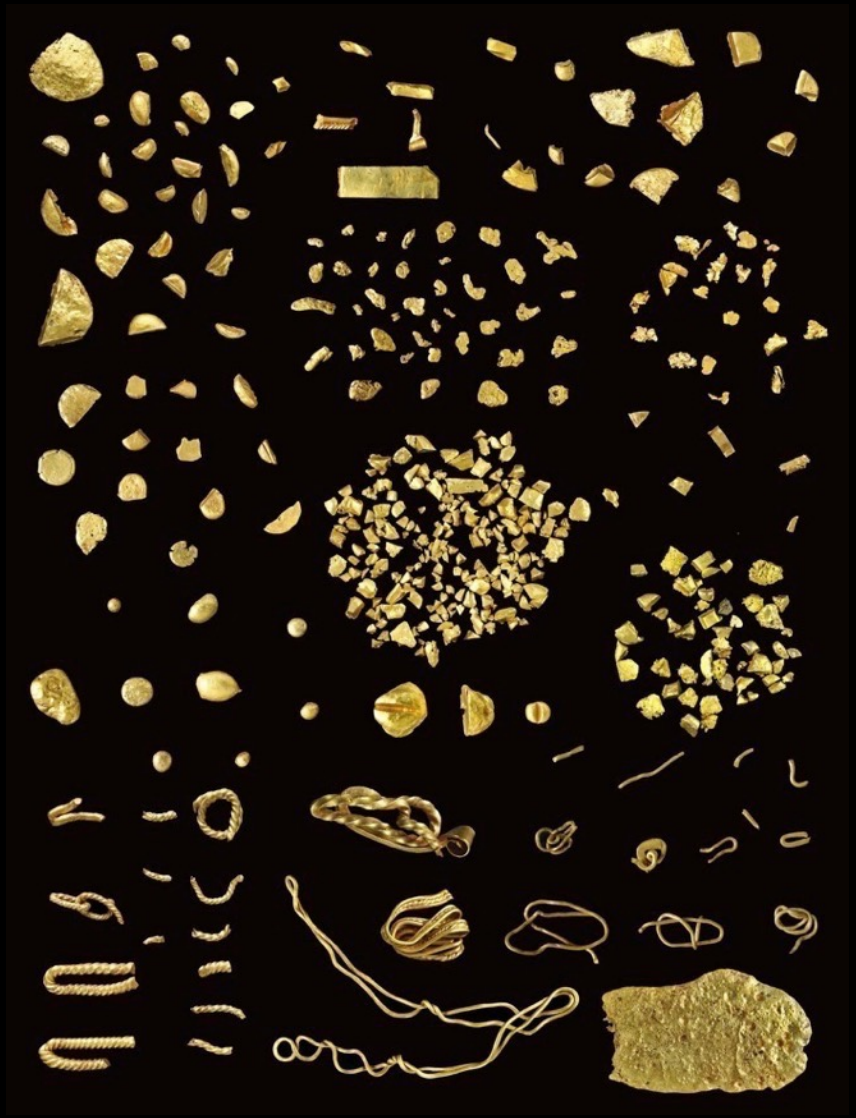

Eretria schat ca. 700 v.Chr.

Natuurlijke goudbronnen in het Noord-Egeïsch gebied

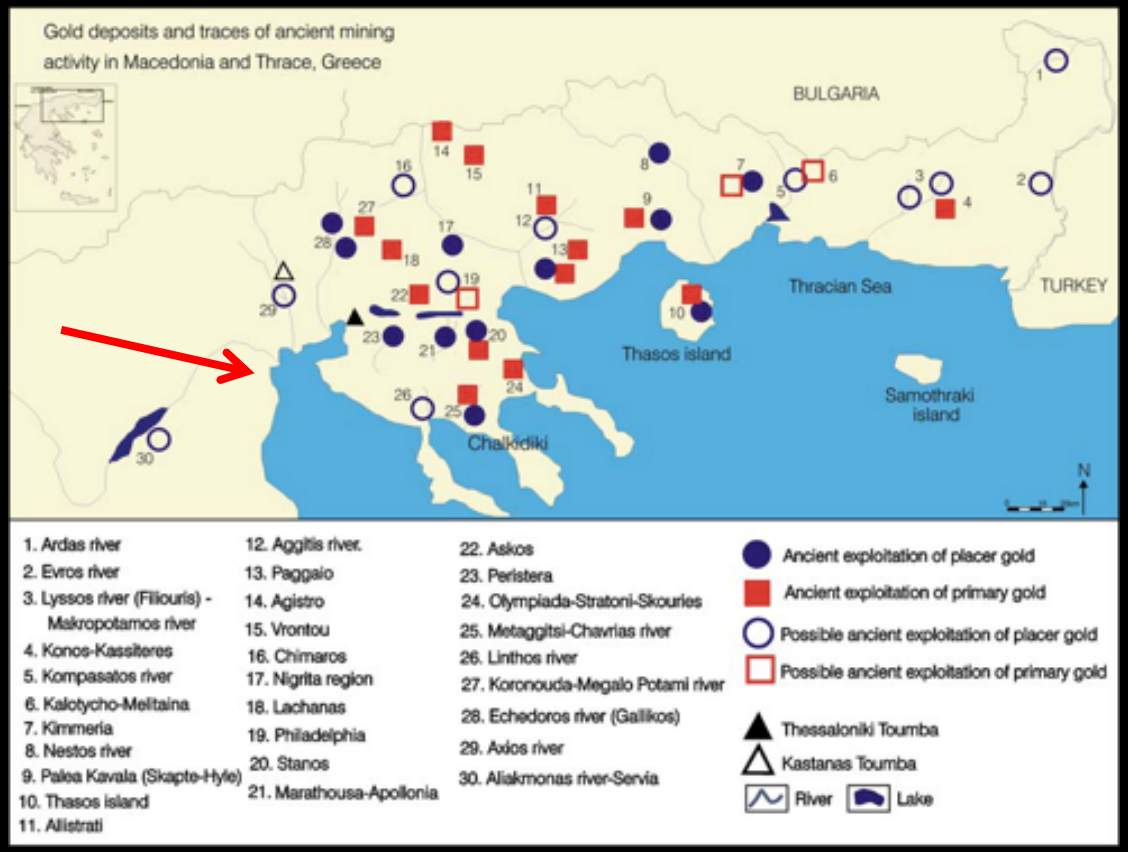

Methone

Plutarchus: 733/2 gesticht door Eretriërs

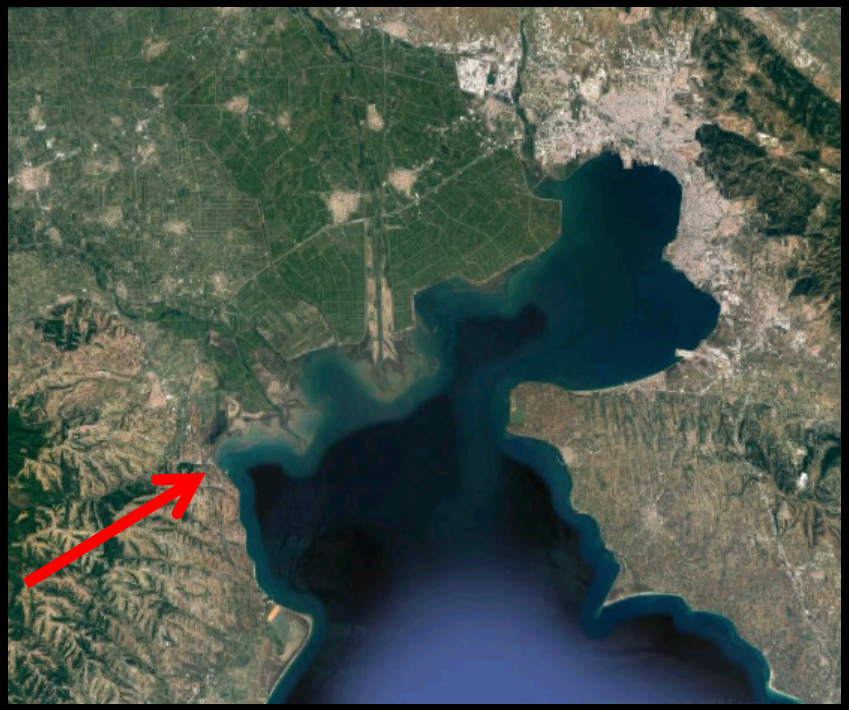

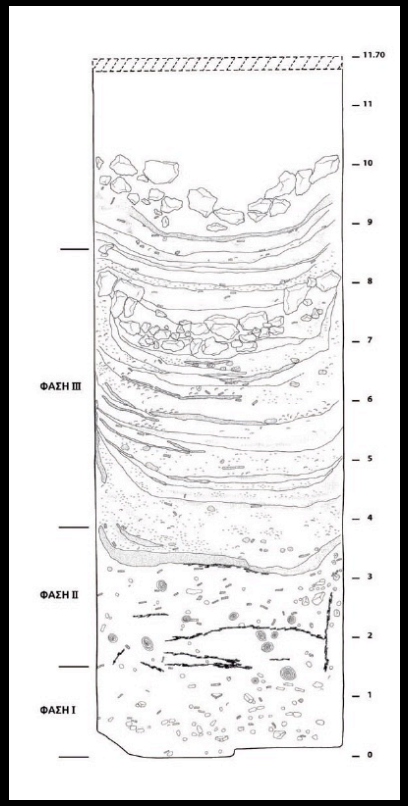

Vulling 730–690 v.Chr.

Methone

25 vroeg alfabetische inscripties

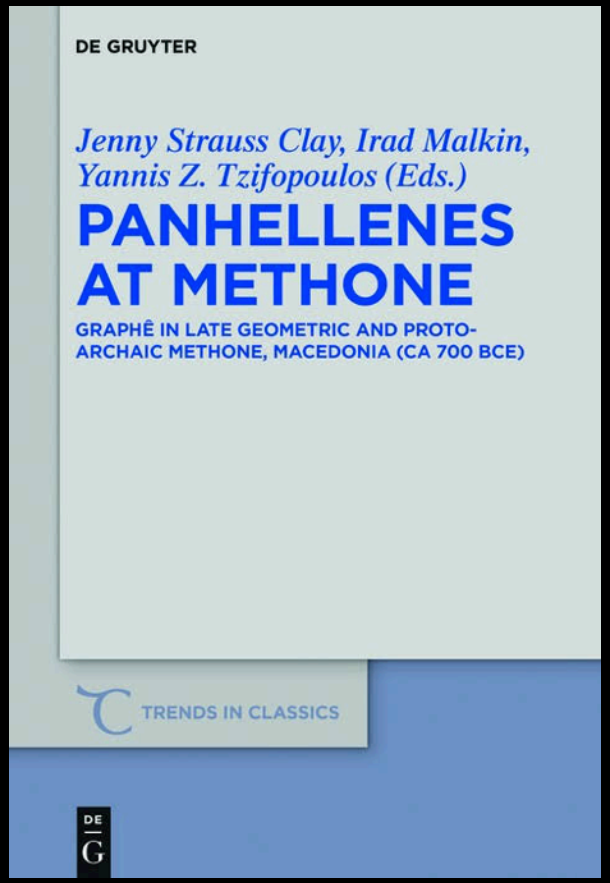

Methone

Eretria hoard (ca. 700 v.Chr.)

Natuurlijk electrum, variabele goudcontent...

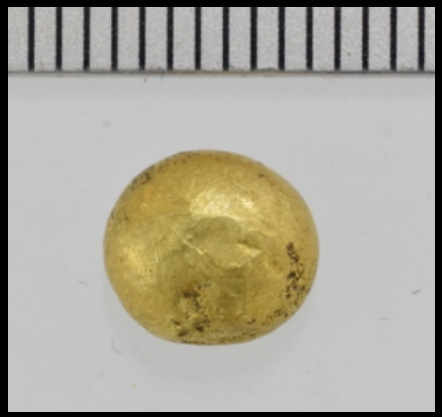

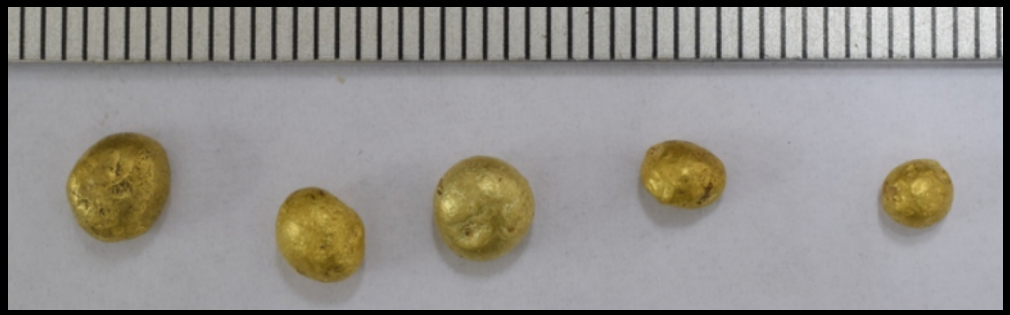

Methone is een handelsemporium dat bezocht wordt vanuit het gehele Egeïsche gebied

Electrum diende als geld

Van *hacksilber naar muntgeld*

- De introductie van de munt is geen radicale vernieuwing in de financiële geschiedenis
- Geld, in de vorm van ongemunt zilver (*hacksilber*), komt op vanaf het eind van de Late Bronstijd (ca. 1200) in de Levant; in het bijzonder vanaf 11e eeuw.
- *Hacksilber* werd gebruikt bij diverse transacties, waaronder als ”kleingeld”
- In de 9^{e}/8^{e} eeuw gaan Grieken van Euboia gebruik maken van *hackgold*, dat gewonnen wordt in het noord-Egeïsch gebied
- Electrum is het dominante waardemetaal tot ca. 600; om die reden worden de eerste munten van electrum geslagen

Met dank aan:

Samuel Verdan – Swiss School of Archaeology in Greece – The excavators of Methone – Petros Themelis – Selene Psoma – Tel Aviv University – The Rockefeller Museum – The Israel Antiquities Authority – The Oriental Institute Museum – Penn Museum – The Israel Museum, Jerusalem